

De eerste zin van Maggie Shipsteads *Verbaas me*, vertaald door Saskia van der Lingen

*Saskia van der Lingen vertaalde Verbaas me van Maggie Shipstead.
Boekhandel Athenaeum vroeg haar de vertaling toe te lichten.*

14 december 2014

'In de coulissen, achter een metalen stellage vol bundels kabel en zijden bloemenkransen en de snaarlose luiten uit de eerste akte, liggen twee teckels in een mand. Ze zijn wakker, maar verroeren zich niet en houden hun kleine, nerveuze ogen strak gericht op de danseressen die glimlachend met grote sprongen van het toneel komen en zich dan tomeloos overgeven aan hun uitputting, voorovergeklapt met de handen op de heupen, hijgend als racepaarden.'

Met de twee eerste zinnen van haar roman brengt Maggie Shipstead ons meteen waar ze ons wil hebben: achter de schermen van het ballet. Het is een boek vol ballettermen, maar dat jargon is helemaal niet moeilijk te vertalen: de internationale taal van het ballet is Frans, dus het Frans in het origineel kan in de vertaling (meestal) gewoon Frans blijven. En omdat ik al mijn hele leven op ballet zit, kan ik me er nog iets bij voorstellen ook.

Lastiger wordt het wanneer de beschrijving van een dansscène samenvalt met een beschrijving van de muziek, zeker wanneer aan bepaalde klankkleuren ook weer associaties worden verbonden met de inhoud van het balletverhaal en de gemoedstoestand van de danser. Om in bijvoorbeeld de passage hieronder alles te laten kloppen, heb ik diverse YouTube-filmpjes heel wat keren bekeken en beluisterd. Op muziek van Tsjajkovski, omschreven als 'dat tinkel-twinkel feeënpoederstuk' (the tingly-wingly fairy dust stuff), danst een van de personages de rol van de Suikerfee in het bekende kerstballet *Notenkraker en Rattenkoning*. Enkele uren daarvoor heeft haar vriend het uitgemaakt.

Haar solo zou er ongeveer zo uit moeten zien:

In het boek wordt haar optreden als volgt beschreven:

'Zonder zelfs maar een poging tot een glimlach verlaat ze de beschutting van de coulissen. Rechts achter op het toneel, de benen in *croisé derrière à terre*, de armen laag in een sierlijke boog. De seconde voor de muziek begint blijkt ze het donker in, waar ze Harry ergens weet. Het is vernederend

nu voor hem te moeten dansen, vooral deze bevallige, mierzoete variatie die zo slecht bij haar past. Toen ze een kleine rat was, verlangde ze ernaar de Suikerfee te zijn; nu was ze het liefst weer een rat. Pizzicato op de snaren. Sur les pointes sluipt ze over de diagonaal. Kleine pasjes, knabbelend aan de vloer. De celesta valt in, een instrument dat eruitziet als een speelgoedpiano en het geluid maakt van belletjes. De muziek tingelt, weifelend, als een rat die door een slapend huis ritselt. Ze is weer de babyrat. Een fagot komt een donkere trap af gegleden [0:50 in het filmpje]. Meer houtblazers. Tours piqués – ze komt voor op de muziek. Haar enkels trillen. [...] Het is allemaal sur les pointes, kleine, afgemeten pasjes en sprongetjes, haar voeten voortdurend in beweging, prikkend over de vloer. Een keten van draaien – en geketend voelt ze zich, alsof ze kilo's achter zich aan sleept. Ze struikelt bijna, landt plat op haar voeten en steekt haar armen naar voren om haar evenwicht te bewaren. Andere dansers drommen in de coulissen en kijken verbijsterd toe.'

'Not even trying to smile, she abandons the shelter of the wings. Stage right, the back corner, her legs in croisé derrière à terre, arms low in a graceful hoop. In the instant before the music begins, she confronts the darkness, feeling Harry in it somewhere. Having to dance for him is humiliating, especially this saccharine, dainty variation that is so wrong for her. She had longed to be the Sugar Plum Fairy when she was a rat, and now she longs to be a rat. Plucked strings. She moves en pointe along the diagonal. Tiny steps, unsatisfying, nibbling at the stage. The celesta comes in, an instrument that looks like a toy piano and sounds like bells. The music is tinkling, tentative, a mouse creeping through a sleeping house. She is the rat again. A bassoon slides down a dark staircase. More woodwinds. Piqué turns—she is getting ahead of the music. Her ankles shake. [...] It is all en pointe, mincing little steps and hops, her feet always moving, poking and prodding the stage. Chaînés turns: chains indeed. She feels like she's dragging them behind her. She stumbles badly, landing flat on her feet, putting out her arms for balance. Other dancers have gathered in the wings, staring.'

Dit is meteen een van de plaatsen waar juist niet al het Frans gewoon kon blijven staan. De Engelse tekst heeft het over: 'Chaînés turns: chains indeed.' Zuiver Frans zou trouwens zijn 'tours chaînés'; wat daarmee wordt bedoeld is op 2:25 van het filmpje te zien. Om iets met het woordspel te kunnen doen is de vakterm hier vertaald als 'een keten van draaien'.

Overigens is *Verbaas me* niet alleen een boek voor balletomanen. Heen en weer springend door de tijd en de levens van verschillende personages vertelt Shipstead een intrigerend en ontroerend verhaal over mensen die kunst – in dit geval de dans – boven alles stellen, desnoods met ingrijpende offers op het persoonlijke vlak.

Saskia van der Lingen vertaalde eerder jodenenwoorden van Amos Oz en Fania Oz-Salzberger, en samen met Caroline Meijer onder andere Shipsteads debuut De vooravond, De gebroeders Sisters van Patrick deWitt, De zomer zonder mannen van Siri Hustvedt, Butterfield8 van John O'Hara en Zwemmen van Nicola Keegan.